

спромоглося організувати сучасне конкурентоспроможне виробництво. Продукція реалізується трикотажним та ткацьким підприємствам Київської, Чернівецької, Житомирської та Луганської областей. Паралельно з цим ВАТ “Демітекс” активно експортує продукцію до Росії, Білорусі, Литви та Латвії. Підприємство багато уваги приділяє соціальній сфері: заробітна плата перевищує середній в галузі рівень, проте сплачує штрафи за забруднення навколишнього середовища. Таким чином, ВАТ “Юність” та ЗАТ “Красень” мають середній рівень інноваційного потенціалу, ВАТ “Демітекс” – високий, ВАТ “ХБК” – низький. У разі досягнення граничного рівня, відмови у процесі аналізу від коефіцієнтів вагомості вдосконалення інноваційного потенціалу виражатиметься у якісному покращенні індикаторів, що передбачає необхідність їх розгляду у динаміці.

Висновки. На підставі розробленої методики інтегральної оцінки підприємство здатне діагностувати власний інноваційний потенціал. Проте, потенціал підприємства не є його іманентною властивістю і залежить від дії і впливу макро- та мікросередовища. Тому виникає необхідність у формуванні інноваційного потенціалу підприємства як завдяки удосконаленню державного регулювання, так і внутрішньофірмового управління. Дії керівників доцільно спрямувати на стимулювання корпоративної культури, яка сприятиме підвищенню репутації підприємства, вивчення та задоволення різноманітних потреб споживачів, оновлення технічної бази та забезпечення гнучкості виробництва, саморозвиток персоналу.

Література

1. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління / А. В. Гриньов. – Харків : ВД “ІНЖЕК”, 2003. – 308 с.
2. Верба В. А. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства / В. А. Верба, І. В. Новікова // Проблеми науки. – 2003. – № 3. – С. 22–31.
3. Верба В. А. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства / В. А. Верба, І. В. Новікова // Проблеми науки. – 2003. – № 4. – С. 13–17.
4. Чухрай Н. І. Формування інноваційного потенціалу промислових підприємств на засадах маркетингу і логістики. Дис... д-р екон. наук. / Н. І. Чухрай. – Львів : Національний університет “Львівська політехніка”, 2003. – 475 с.
5. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком : проблеми, концепції, методи : навч. посібник / С. М. Ілляшенко. – Суми : ВТД “Університетська книга”, 2003. – 278 с.

УДК 338.242

Л. С. СИТНИК, Т. М. БЕРВЕНОВА
Донецький національний університет,
І. Ф. ЧЕРЕПОВСЬКА
Державний департамент з питань банкрутства

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Розглянуто стан провадження процедур банкрутства та обґрунтовано напрями вдосконалення правової бази антикризового управління підприємством через встановлення строків для оскарження рішень суду, визначення граничних строків на проведення процедури розпорядження майном боржника; зменшення тривалості процедури; покращення показників за індексом стягнення у процедурі; скорочення витрат на провадження справи про банкрутство.

The contemporary state of realization of bankruptcy proceedings is considered and the directions of improvement of the legislation on crisis management of an enterprise are argued. These directions relate to the establishment of terms for the appeal of a court decisions, determination of the boundary terms on conducting of procedure of disposing of debtor's property; reduction of duration of bankruptcy proceedings; an improvement of indexes according to the index of penalty in bankruptcy proceeding; a cutback of spending on realization of a case about bankruptcy.

Актуальність. Законодавство про банкрутство – найважливіша складова правової бази змішаної економіки будь-якої цивілізованої країни. Банкрутство значної частини фірм, особливо нових, спостерігається в усіх країнах, де ведеться подібна статистика. Але в Україні інститут банкрутства не можна розглядати як стабільний і ефективний зовнішній механізм управління, спрямований на оздоровлення керівництва і фінансів підприємства. З моменту зародження він часто виконував дві основні функції: перерозподіл (захоплення, утримання, приватизація) власності, високоселективний спосіб перманентного тиску і погрози з боку держави як політичного, так і економічного характеру.

Постановка проблеми. Розробці проблем антикризового управління підприємством в Україні присвячені роботи багатьох вітчизняних вчених: І. Бланка, Н. Карвацької, І. Кривов'язюка, Л. Лігоненко, О. Скібіцького, І. Степуриної, О. Терещенка, Н. Тюриної, А. Череп, А. Чернявського.

Але процес удосконалення процедур банкрутства ще не можна вважати завершеним. Зокрема, не вирішені питання встановлення чітких строків для оскарження рішень суду; визначення граничних строків на проведення процедури розпорядження майном боржника; зменшення тривалості процедури банкрутства; покращення показників за індексом стягнення у процедурі банкрутства; скорочення витрат на провадження справи про банкрутство.

Мета статті – охарактеризувати сучасний стан правового забезпечення антикризових процедур та обґрунтувати напрями підвищення ефективності використання механізмів відновлення платоспроможності боржників, покращення регуляторного середовища України і рейтингових показників.

Основний матеріал дослідження. За статистичними даними Держдепартаменту з питань банкрутства при Мінекономіки України станом на 1.01.2010 р. в процедурах банкрутства перебувало 14683 підприємства, що на 2,7 % більше порівняно з аналогічним періодом минулого року, у тому числі: 444 державних підприємств та 150 підприємств, у статутному фонді яких частка державної власності перевищує 25 %. Розподіл загальної кількості підприємств та підприємств державного сектору економіки за антикризовими процедурами показано на рис. 1 і 2 відповідно.

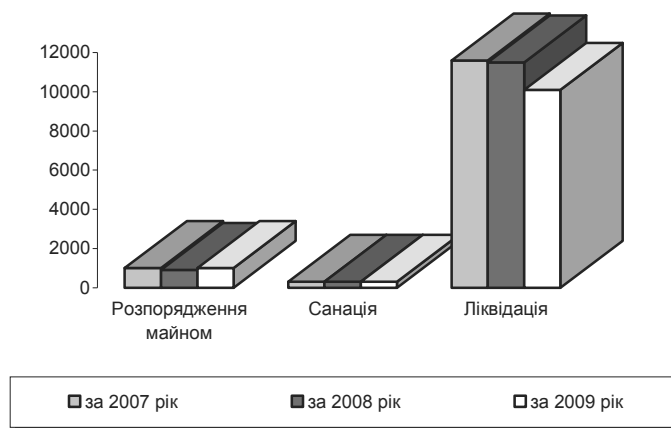

Рис. 1. Загальна кількість підприємств, які перебувають в процедурах банкрутства

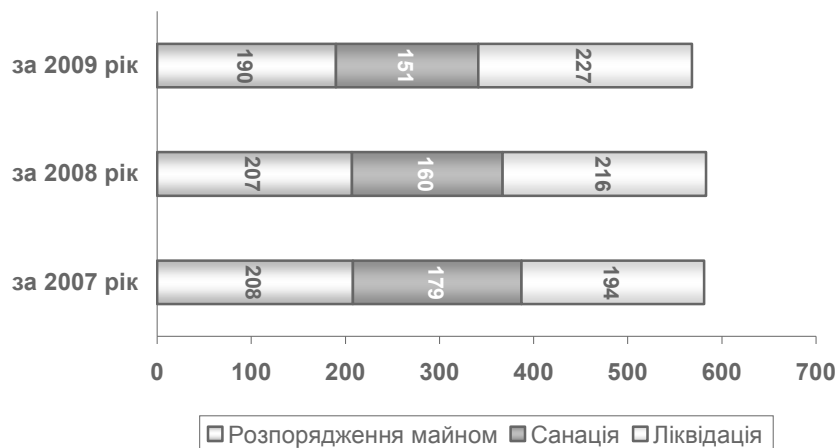

Рис. 2. Кількість підприємств державного сектору економіки, які перебувають в процедурах банкрутства

Як видно кількість підприємств державного сектору економіки, відносно яких порушено провадження у справах про банкрутство, зменшується.

Разом з тим, у 2009 році було порушено провадження у справах про банкрутство відносно 9193 підприємств, що на 18,9 % менше порівняно з аналогічним періодом минулого року, у тому числі:

– держані підприємства – 85 підприємств (на 43,7 % менше порівняно з аналогічним періодом минулого року);

– підприємств, у статутному фонді яких частка державної власності перевищує 25 % – 23 підприємств (на 56,6 % менше порівняно з аналогічним періодом минулого року).

За статтею 52 ЗУ “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” у 2009 році порушено 6365 справ що на 18,5 % менше порівняно з аналогічним періодом минулого року (рис. 3) та припинено справ 6019 справ, що на 24,1 % менше порівняно з аналогічним періодом минулого року.

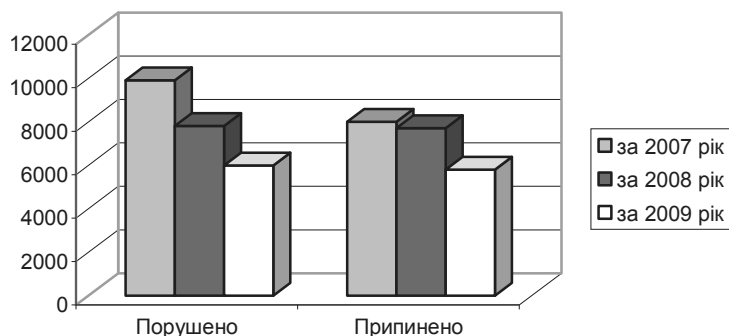

Рис. 3. Динаміка підприємств у стані банкрутства за статтею 52

Однією з умов оголошення підприємства-боржника банкрутом є неспроможність виконати перед бюджетом зобов'язання через брак коштів у ліквідній формі. Як показує світовий досвід, банкрутом стає всякий, хто не в змозі оплатити борги. Однак це не означає, що борги повинні співвідноситися з вартістю майна підприємства. Проте закон "Про банкрутство" вимагав порівняння, тому суд визнавав банкрутами дрібні підприємства.

Як видно з таблиці 1 вартість основних засобів за 2009 р. збільшилась у 2,5 рази, а заборгованість залишилась на тому ж рівні. Це свідчить про те, що банкрутами стають і великі підприємства.

Таблиця 1

Співвідношення заборгованості з вартістю основних засобів підприємств, які перебувають у процедурі банкрутства

Показник	1.01.2008	1.01.2009	1.01.2010
Вартість основних засобів підприємств, тис. грн	4396797,4	4604951,9	11405192,0
Реєстрова заборгованість, яка підтверджена господарським судом, тис. грн	4165828,0	4334643,7	4421753,7
Співвідношення боргів з вартістю майна підприємств, %	94,7	94,1	38,8
Погашення реєстрової кредиторської заборгованості, тис. грн	–	153072,2	307084,5

У 2009 р. було реалізовано майна підприємств державного сектору економіки за залишковою вартістю на суму 193706,2 тис. грн (на 5,2 % менше, порівняно з аналогічним періодом минулого року) та за ринковою вартістю на суму 927833,9 тис. грн (на 72,2 % більше порівняно з аналогічним періодом минулого року) (рис. 4).

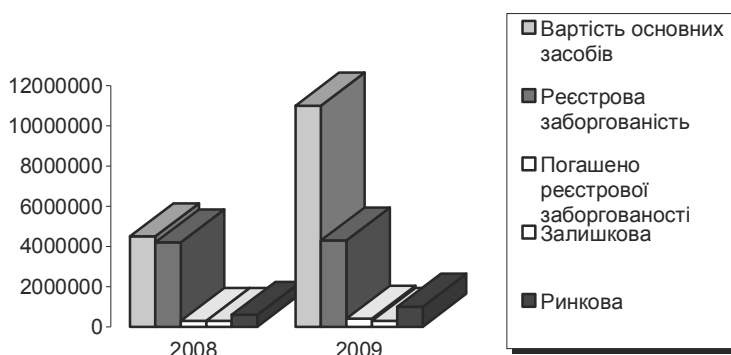
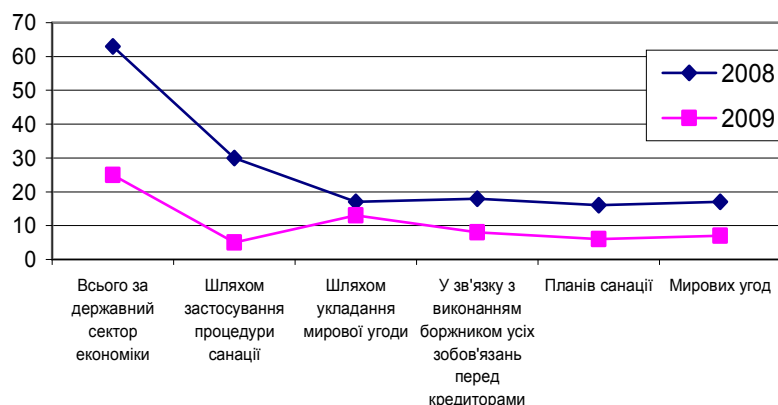

Рис. 4. Погашення реєстрової кредиторської заборгованості

Таким чином, загальний відсоток погашення реєстрової кредиторської заборгованості залишається досить низьким у 2008 р. – 3,5 %, у 2009 р. – 7 %.

Серед антикризових процедур, через впровадження яких відновили платоспроможність підприємства державного сектору економіки, у 2008 р. переважали мирові угоди, а у 2009 р. – процедури санації (рис. 5).

На даний час стан з погашення заборгованості із виплати заробітної плати по підприємствах, що перебувають у процедурі санації, залишається проблемним, оскільки відновлення платоспроможності не відбувається за рядом причин, зокрема через кризові тенденції в економіці країни, відсутність інвестора, відсутність у боржника власних оборотних засобів для провадження виробничої діяльності в обсягах, які б забезпечили беззбиткову діяльність, довготривале перебування справ про банкрутство в апеляційних та касаційних інстанціях.

Рис. 5. Кількість підприємств державного сектору економіки, які відновили платоспроможність, з урахуванням погоджених мирових угод та планів санації

За даними територіальних органів з питань банкрутства за цей період було списано господарськими судами заборгованості по підприємствах державного сектору економіки на суму 167472,1 тис. грн, у тому числі із заробітної плати – 6958,3 тис. грн (3,9 % загальної суми списаної заборгованості), перед ДПА – 74826,9 тис. грн (44,68 % загальної суми списаної заборгованості).

За даними Світового банку і Міжнародної фінансової корпорації, позиція України у рейтингу “Ведення бізнесу” за індикатором “закриття бізнесу” є низькою порівняно з іншими країнами світу і за останні роки не змінилась. За показником “закриття бізнесу” Україна у 2009 році посіла 145 місце серед 181 країни світу, бізнес-клімат яких досліджувався; у 2010 році – 145 місце серед 183 країн. Тривалість процедури банкрутства у 2008–2010 роках становила 2,9 роки. Фінансові витрати на провадження справи про банкрутство у 2008–2010 роках становили 42 % від середнього доходу на душу населення. Індекс стягнення у процедурі банкрутства у 2008–2010 роках становить 9,1 цент на долар. Фактори, які негативно впливають на показник “закриття бізнесу”, є часові та фінансові витрати, пов’язані з процедурами банкрутства, низький показник індексу стягнення у процедурі банкрутства.

Низький рейтинг України за показником “закриття бізнесу” свідчить про наявність в українському законодавчому полі, яке регулює правові аспекти процедури банкрутства суб’єктів господарської діяльності, певних перешкод, а також про відсутність в останні три роки прогресивних реформ у цій сфері державного регулювання. Україна має низький рейтинг за показником “закриття бізнесу” і порівняно з іншими країнами регіону (Східна Європа та Центральна Азія) – 26 позиція із 27, випереджаючи у 2010 році лише Албанію. Так, тривалість процедури банкрутства у Казахстані 1,5 роки.

Фінансові витрати на провадження справи про банкрутство у Казахстані та Киргизькій Республіці – 15 % від середнього доходу на душу населення, у Молдові – 9 %, в Польщі – 20 %. Індекс стягнення у процедурі банкрутства у Білорусі становить 33,4 центи на 1 долар, Казахстані – 40,6 центів, Польщі – 29,6 центів.

Тривалість процедури банкрутства в Україні зумовлена тим, що встановлені строки для проведення процедур банкрутства, не дотримуються. Відповідно до ЗУ “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” передбачені строки: розпорядження майном – 6 місяців; санація (відновлення платоспроможності боржника) – не може перевищувати 12 місяців. За клопотанням комітету кредиторів чи керуючого санацією або інвесторів цей строк може бути подовжено судом до 6 місяців або скорочено; ліквідація банкрута – не може перевищувати 12 місяців. Господарський суд може продовжити цей строк на 6 місяців. Але, встановлюючи загальні строки для проведення судових процедур, закон не передбачає конкретні строки для реалізації окремих прав та обов’язків учасників процесу, реалізація яких дорожчає та затягує процес на практиці до п’яти років. Законодавчу основу правового регулювання процедур банкрутства складають Господарський процесуальний кодекс України та ЗУ “Про виконавче провадження” і “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”. З метою вдосконалення процедур банкрутства до цих нормативно-правових актів доцільно внести доповнення і зміни.

1. Відповідно до діючих норм статей 11, 14, 40, 53 ЗУ “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” встановлено вимогу щодо розміщення оголошення про порушення провадження у справі про банкрутство в друкованих ЗМІ. Це дозволяє маніпулювати таким опублікуванням, призводить до затягування провадження у справі про банкрутство, дозволяє боржнику ухилятися від виконання зобов’язань перед кредиторами, збільшує вартість процедур. Так, з метою вирішення зазначеної проблеми пропонується встановити, що господарський суд припиняє провадження у справі про банкрутство у разі неподання в місячний термін кредитором, за заявою якого порушено провадження у справі про банкрутство, доказів щодо оприлюднення повідомлення про порушення провадження у справі про банкрутство.

Оскільки метою оприлюднення інформації про порушення провадження у справі про банкрутство є інформування про це якомога більшого кола осіб, досягнення цієї мети виявляється можливим шляхом опри-

люднення такої інформації із застосуванням сучасних технологій, а саме через мережу Інтернет. Кількість користувачів мережі Інтернет (понад 10 млн постійних користувачів лише в Україні) значно перевищує кількість тих осіб, що мають підписку на газети "Голос України" та "Урядовий кур'єр" (загальний тираж газет становить лише 225 тис.). Користування офіційними веб-ресурсами в мережі Інтернет є значно легшим, більш доступним та дешевим способом отримання офіційної інформації. З метою доведення інформації про повідомлення про порушення провадження у справі про банкрутство до широкого кола зацікавлених осіб пропонується, крім оголошення в офіційних друкованих органах, передбачити оприлюднення на офіційному веб-порталі Вищого господарського суду України в Інтернет повідомлення про порушення провадження у справі про банкрутство.

2. Діючим законом передбачена можливість оскарження рішень суду на різних стадіях провадження. Зловживання правом на оскарження учасниками апеляційних та касаційних скарг, призводить до невиправданого затягування розгляду справи, а відтак до порушення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Пропонується визначити строк для оскарження рішення суду про визнання або невизнання вимог кредиторів, протягом якого до суду мають надійти усі апеляційні скарги, які будуть направлені на розгляд апеляційною інстанцією. Також, доцільно передбачити, що оскарження рішення суду першої інстанції не зупиняє провадження у справі про банкрутство. Це дозволить зменшити тривалість процедури банкрутства.

3. Відповідно до статті 13 чинного закону процедура розпорядження майном боржника може тривати протягом шести місяців, також визначено, що цей строк судом може бути продовжено, однак не визначено скільки разів. Існуюча практика свідчить про довільне тлумачення цієї норми, безпідставне продовження строків розпорядження майном боржника необмежену кількість разів, а відтак процедура розпорядження майном боржника може тривати протягом декількох років. Пропонується чітко визначити строк на проведення процедури розпорядження майном боржника в 12 місяців. Це дозволить зменшити тривалість та скоротити вартість процедури банкрутства.

4. Відповідно до статті 18 закону керуючий санацією зобов'язаний подати комітету кредиторів план санації боржника протягом трьох місяців з дня винесення ухвали про санацію боржника. Існуюча практика свідчить про недотримання вимог цієї норми і взагалі про її неефективність. Непоодинокі випадки, коли справа про банкрутство перебуває тривалий час в стадії процедури санації за відсутності плану санації, заходи спрямовані на відновлення платоспроможності боржника не здійснюються. Це призводить до безпідставного затягування розгляду справи про банкрутство. Пропонується передбачити можливість переходу з процедури розпорядження майном в санацію лише за наявності плану санації. У випадку відсутності плану санації повинно прийматися рішення про введення процедури ліквідації. Строк дії плану санації не може бути більше ніж 18 місяців. Це також дозволить зменшити тривалість та скоротити вартість процедури банкрутства.

5. Змінами до закону України "Про виконавче провадження" передбачено, що державний виконавець відмовляє у відкритті виконавчого провадження у разі офіційного оприлюднення повідомлення про порушення провадження у справі про банкрутство боржника, якщо відповідно до закону на вимогу стягувача поширюється дія мораторію. Винесення господарським судом ухвали про прийняття заяви про порушення справи про банкрутство обов'язково зупиняє виконавче провадження. Реалізація цього положення закону не потребує розроблення нових актів.

Таким чином, застосування вказаних змін та доповнень до чинної правової бази антикризового управління підприємством забезпечить ужиття своєчасних і більш ефективних заходів щодо відновлення платоспроможності підприємств, зокрема, дозволить скоротити вартість та зменшити тривалість процедури банкрутства, суттєво підвищити коефіцієнт стягнення і як наслідок, поліпшити загальну соціально-економічну ситуацію у країні в цілому. Оцінка ефективності результатів реалізації пропозицій можна здійснювати за показниками, що характеризуватимуть стан бізнес-клімату в Україні.

Література

1. Проект ЗУ "Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення процедур банкрутства". Державний департамент з питань банкрутства при Міністерстві економіки України // Зареєстрований у Верховній раді України 27.10.2009 р., № 5281.

УДК 658.53

Н. А. ТІТОВА, А. С. ТІТОВА
Київський економічний інститут менеджменту

ПРОБЛЕМИ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Аналізуються проблеми розвитку малого і середнього бізнесу та причини економічної кризи в Україні. Розглядаються особливості ролі й місця малого і середнього бізнесу, надання підприємцям допомоги у дослідженні ринку. Обґрунтовується необхідність розробки цілеспрямованої державної політики, розвитку цивілізованих відносин з активною мотивацією підприємництва і праці, інвестиційної та інноваційної діяльності.